

NATURNYT

3/2018 - december

Naturnyt 3 : 2018

47. årgang

Oplag: 550 stk.
Tryk: Dantryk A/S, Hurup
Omslag: Ellekrage
Foto: Ib Nord Nielsen

ISSN 0903-4749, Copyright BFN

Redaktion af dette nummer:

- Jan Salmonsens, tlf. 97 97 51 48,
salmonsens@pc.dk
- Willy Mardal, tlf. 97 93 91 45,
willy@mardal.dk
- Elly Hansen, tlf. 29 46 75 53,
iegranlyst@mail.dk

Biologisk Forening for Nordvestjylland
Ørhagevej 189, Klitmøller, 7700 Thisted

Foreningen har til formål at øge kendskabet til og interessen for naturen i Nordvestjylland.

Tidsskriftet Naturnyt udgives 3-4 gange årligt, og derudover udsendes medlemsskriftet BFN-Nyt med meddelelser og oplysninger om ekskursioner, foredrag, kurser m.m.

Indholdet i bladets artikler er ikke nødvendigvis i overensstemmelse med foreningens holdninger.

Kontingent 2018

Indmeldelse i foreningen kan ske ved indbetaling af kontingent på gironummer 6 58 67 24 eller bankoverførsel 1551 0006586724

Ordinære medlemmer	= kr. 240,00
Unge under 21 år	= kr. 100,00
Ekstraordinære medlemmer (familiemedlemmer, som ikke modtager materiale)	= kr. 50,00
Firmamedlem	= kr. 1.000,00

Glæd en naturven - tegn et gavemedlemskab

Du kan give et medlemskab af BFN ved at indbetale kontingentet, hvis du samtidig angiver både indbetalers og modtagers navn og adresse.

På foreningens hjemmeside kan du læse mere om BFN samt orientere dig om aktuelle arrangementer.

Adressen er

www.bfn-nyt.dk

Gamle årgange af NATURNYT

Årgang 1973-2002 (enkelte numre kan mangle) - samlet pris for alle, ca. 90, hæfter: 100 kr.
Årgang 2003-2008: 50 kr. pr. årgang
Årgang 2009-2013: 100 kr. pr. årgang
+ evt. forsendelse - Indbetaling kan ske på foreningens giro eller bankkonto.

Bidrag til Naturnyt

Redaktionen modtager meget gerne bidrag til bladet; artikler, fotos og tegninger, især vedrørende den nordvestjyske natur.

Deadline for de næste to numre:

Naturnyt nr. 1 : 2019: 1. marts 2019
Naturnyt nr. 2 : 2019: 15. juli 2019

BFN's shelterplads

Foto: Marianne Riis Lisborg

Mere end 80 personer i alle aldre var den 29. september 2018 mødt op ved Tved Gl. Skole for at fejre indvielsen af shelterpladsen i den store have.

Foreningen bød på kaffe og kage, og efter de officielle taler var der underholdning for børn. Bålstedet blev også indviet med pølser og brød samt pandekager. På selve dagen var vejret ustadigt, men vi havde tørvejr under hele indvielsesfestligheden.

Når man bevæger sig fra gårdspladsen ind i haven, er det første tydelige tegn på de nye faciliteter et nyopført muldtoilet, herefter passeres en bålplads med 4 bænke og koge- og stegegrej. Nederst er der 4 shelters og et halvtag, som også kan bruges af de besøgende, hvis vejret ikke arter sig.

Desuden er der 4 bord-bænkesæt, og udenfor vinterperioden er der adgang til vand.

En arbejdsgruppe i BFN har tilrettelagt hele projektet, og denne gruppe har søgt midler hos en lang række fonde. Vi har modtaget tilskud fra Friluftsrådet, Mors-Thy Familielandbrug, Danmarks Naturfredningsforening og Nordea til faciliteterne på pladsen. Der er god grund til at takke tilskudsgiverne for de generøse dona-

Foto: Marianne Riis Lisborg

Foto: Marianne Riis Lisborg

Foto: Marianne Riis Lisborg

tioner, og tak til arbejdsgruppen for den store arbejdsindsats.

I samme ombæring har vi for BFN's egne midler fået nyt tag på udhuset samt ny garageport, så bygningen er tæt, og den kan derfor bedre bruges til blandt andet opbevaring af forlagets bøger.

Den velbesøgte indvielse markerede også det officielle navn "Naturcenter Tved Gl. Skole". BFN overtog bygningen i 2016 som testamentarisk gave fra afdøde Holger Søndergaard inklusiv det store bibliotek. Siden er skolestuen blevet indrettet til møde- og foredragslokale, hvor foreningen med succes har afholdt en del af sine arrangementer. Desuden har huset i flere perioder de sidste par år været udlånt til forskere, som har kunnet benytte huset som base for undersøgelser i blandt andet Nationalpark Thy. Bygningen har en meget fin beliggenhed. Man skal bare krydse vejen, og så er man i Tved Klitplantage og dermed i Nationalpark Thy.

Med indvielsen har BFN fået sin egen shelterplads, så vi kan bidrage til en øget interesse for naturen, ved at flere kommer ud i den. Forhåbningen er, at denne fine shelterplads vil blive flittigt benyttet af naturglade mennesker. Det er gratis at benytte shelterpladsen.

Poul Nystrup Christensen

Tilbud.

Indbinding af Naturnyt

Du har mulighed for at få indbundet årgangen 2016, 2017 og 2018 i ét samlet bind.

Vi kan tilbyde indbindingen for ca. 250 kr. inkl. moms. Dertil evt. forsendelse.

Hvis du vil have indbundet dine Naturnyt, så aflever dem bundtet til ét af bestyrelsesmedlemmerne inden den 15. februar 2019.

Vi har nogle ekstra eksemplarer af bladet, som du kan få, hvis du skulle have mistet ét af numrene.

Krondyrenes *Cervus elaphus* indvandring og forekomst i Nationalpark Thy

Af Poul Hald-Mortensen

I Nationalpark Thy har kronhjorten siden parkens indvielse i 2008 været en slags ikon. Det harmonerer godt med vores største, danske landpattedyrs synlighed og betydning som en nøgleart i nationalparkens samlede økologi. Billeder af krondyr i åbne klitheder nær klitplantagerne optræder således ofte i nationalparkens publikationer, og kronhjorten (hannen med gevir) indgår blandt nationalparkens såkaldte "high five".

Men faktisk er krondyrenes tilbagevenden til Thy, Hanherred og Vendsyssel en ret ny begivenhed, der fortjener en nærmere beskrivelse.

I Thy, som har været ryddet for skov og været intensivt dyrket og afgræsset af landbruget i flere årtusinder, er det relevant at minde om, at en del andre pattedyr også først efter omfattende træplantning er genindvandret i nyere tid. Det gælder for eksempel egern (Hald-Mortensen 1965), muldvarp, halsbåndsmus (Laursen 2011), flere arter af flagermus samt bæver.

Følgende artikel om krondyrene baserer sig dels på en erindringsbog af Robert Vestergaard Olsen (2012) og dels på mine egne interviews, iagttagelser og undersøgelser.

Kronhjorten indgår blandt nationalparkens såkaldte "high five". Foto: Poul Holm Pedersen.

Den oprindelige bestand nord for Limfjorden blev udryddet i 1874

Den enevældige, danske konge, Christian den Syvende, befalede ved bekendtgørelse i 1799, at alle fritlevende kron dyr og dådyr skulle udryddes i kongeriget. Beslutningen lå i forlængelse af landboreformerne og tilstræbte at udrydde de to arter, fordi de var skadedyr for landbruget. Tilsvarende lykkedes det allerede i det følgende årti at få udryddet vildsvin og ulv. Kongens beslutning om at udrydde de to arter af hjortevildt var måske også præget af, at på det tidspunkt var Jægersborg Dyrehave kommet i så god drift, at hoffets årlige forsyninger af vildtkød kunne sikres derfra (Weismann 1985). Siden dengang har vi for længst opnået demokratisk styre i Danmark. Alligevel er Danmark det eneste land på det europæiske kontinent, der af hensyn til landbrugets snævre begrundelser fortsat accepterer, at vildsvinet skal forblive udryddet i den frie natur, selv om arten ligesom kron dyret og ulven har levet her i over 8000 år.

Efter at det sidste kron dyr nord for Limfjorden blev nedlagt i 1874, var der i knap 100 år ingen bestand af kronvildt på Den nørrejyske Ø. Hvis enkelte kron dyr svømmede over Limfjorden, blev de skudt, inden de nåede at formere sig. Eksempelvis blev en stor kronhjort i den hårde vinter 1942/43, hvor Limfjorden frøs til, skudt i Stenbjerg Plantage af en tysk soldat, der angiveligt ville supplere feltrationererne (oplyst af Bjarne Jørgensen, 2018).

I 1970 indvandrede 3 unge hjorte

Omkring 1970 var 3 unge hjorte svømmet over Limfjorden og blev det år første gang set i Østerild Plantage.

Under en bukkejagt i maj 1972 blev en af disse hjorte ulovligt nedlagt i Tingskoven mellem Fjerritslev og Brovst. Forargelsen medførte, at Landbrugsministeriet herefter totalfredede kron dyr nord for Limfjorden.

Klitdirektoratet og Statsskovdirektoratet, der dengang begge sorterede under Landbrugsministeriet, var dog under den aktuelle diskussion imod at acceptere en udsætning af kron dyr, da det kunne medføre skader på skovbrug og landbrug. Denne holdning fastholdtes af Skovstyrelsens øverste ledelse, da Skovstyrelsen og Klitvæsenet i 1973 blev overført til Miljøministeriet.

Kron dyrene blev indført trods modstand fra myndighederne

I 1975 blev Robert Vestergaard Olsen klitplanter i Vester Thorup Klitplantage øst for Bulbjerg. På eget initiativ besluttede han sig for at udnytte totalfredningen til at udsætte kron dyr nord for Limfjorden. Hans civile ulydighed som embedsmand i statens tjeneste mente han var mindre angribelig, når udsætningen skete på private arealer.

Hind med kalv. Foto: Jan Skriver.

Ved Robert Vestergaards og lokale jægeres indsats blev der herefter foretaget følgende udsætninger, som blev suppleret af mere tilfældige udslip fra lokale hegn:

Den 17. februar 1976 udsattes den første hind, som var indfanget i Claus Sørensens store vildthejn i Faldhøje Plantage i Vestjylland. Senere samme år udsattes yderligere et par hinder og en hjortekalv (altså en han) fra Faldhøje. Med undtagelse af en hind,

der blev sat ud nær Tranum Klitplantage, så blev disse første dyr sat ud i nærheden af Vester Thorup Klitplantage. Alle dyrene i Faldhøje dyrehaven stammede endnu i 1970-erne fra lokale, jyske kron dyr, der via indspring (som blev forbudt ved jagtloven fra 1967) var kommet ind i dyrehaven. Først senere importeredes til Faldhøje enkelte kron dyr fra Jægersborg Dyrehave (meddelt af Tonni Sørensen, 2015).

Grundmodulet i en bestand af kron dyr består typisk af 3 elementer. 1) Den gamle hind, der kendes på den lange snude, som vokser i længde indtil 4-5 års alderen. 2) Kalven fra den sidste sommer. 3) Kalven fra den forrige sommer (i dette tilfælde en spidshjort). Populært sagt tager det således 2 år at være i lære som kron dyr. Foto: Jan Skriver.

Den 29. april 1977 udsattes en hind og en kalv fra en hjortefarm i Skygge ved Kompedal. De blev udsat i den privatejede Klim Plantage. Kron dyrene fra Skygge rummede foruden gener fra jyske kron dyr også gener fra kron dyr indkøbt fra Jægersborg Dyrehave.

Kron dyr i Hanstholm Vildtreservat. Foto: Poul Holm Pedersen.

I foråret 1977 overtaltes slagterier, Kræn Løth, Klithuse ved Tranum, som ejede et mindre hegn med kron dyr, der oprindeligt var købt i København, til at lukke 2 hinder og 1 hjort ud i den frie natur for således at støtte projektet. Disse dyr havde formentlig også oprindelse i Jægersborg Dyrehave.

Fra 28. april 1977 til 5. februar 1979 udsatte dambrugsejer, Jens Jørgensen, Aarup i Midtthy, i samarbejde med lokale jægere i alt 7 kron dyr, og i den første udsætning var 1 hjort. Sidstnævnte blev dog allerede i foråret 1978 fundet skudt nær en ejendom, der tilhørte en lokal modstander af udsætningen.

Mindst 6 hinder overlevede imidlertid og dannede en fritlevende bestand. Disse dyr kom dels fra hjortefarmen i Skygge og dels fra Jørgen Jacobsen, Silkeborg, og de har overvejende haft gener fra oprindelige, jyske kron dyr.

I 1981 fik et par unge statsskovfogeder (Ole Knudsen & Jens Winge) efter kontakt med den daværende, lokale klitplantør, Svend Jensen, Stenbjerg Klitplantage, transporteret en ung hjort fra Klosterhedens Plantage syd for Limfjorden til Midtthy. Her var Jens Jørgensens dyr udsat, og med tiden viste de forkærlighed for at opholde sig i den sydlige del af Stenbjerg Klitplantage og i den nordlige del af Hvidbjerg Klitplantage nær Istrup. De to unge mænd var blevet tilskyndet af Svend Jensen og hans beskrivelse af, at der i den nye lokale bestand af kron dyr var 6 hinder, der i nogle år havde været uden kalve (meddelt af Ole Knudsen 2016 samt Bjarne Jørgensen 2018). Ifølge mine oplysninger havde de to daværende statsskovridere på

henholdsvis Klosterhedens og Thy Distrikter forskellige opfattelser af, om kron dyr var velkomne i statens plantager.

Under en storm i 1981 væltede en del træer ned over hegnet omkring en dyrehave, som med jyske dyr fra Faldhøje i 1976 var etableret ved "Skårupgård" i Vendsyssel. I den periode, hvor hegnet var nede, undslap 7 kron dyr til den frie bestand.

I løbet af 1980-erne og 1990-erne undslap desuden ved uheld et mindre antal kron dyr fra "Røgegård Jagtfarm" i Hanherred og andre hjortefarme nord for Limfjorden.

I 1986 åbnedes gradvist for jagt

På Robert Vestergaards initiativ blev der den 2. oktober 1985 afholdt et møde i Fjerritslev, hvor interesseorganisationer og lokale myndigheder blev enige om at anbefale en jagttid på den nye bestand af kron dyr på Den nørrejyske Ø.

Skydetårne er efter kron dyrenes indvandring blevet mere almindelige, end da der kun var rådyr i Thy. Indtægterne fra jagtudlejning er tilsvarende både på Naturstyrelsens og private arealer blevet en betydningsfuld og voksende indtægtskilde.

Foto: Poul Hald-Mortensen.

Selv om anbefalingen lød på jagttid i sidste halvdel (16. - 31. oktober) af oktober 1987, så indførte Landbrugsministeriets Vildtforvaltning allerede i 1986 jagt (men dog kun på hjorte) i Viborg Amt og Nordjyllands Amt nord for Limfjorden i perioden 1. - 15. december.

Efter en fornyet indstilling i 1986 fra blandt andre stationsleder Helmuth Strandgaard, Kalø, samt jagtkonsulenterne Peter Have og Anders Wulff blev jagttiden herefter for hjorte, hinder og kalve i årene 1987-1990 nord for Limfjorden fastlagt til perioden 1. - 30. november.

Senere udvidedes jagttiden i årene 1991-1996 med en måned til perioden 1. november - 31. december. Denne jagttid var gældende i Thy og Hanherred vest for vejen mellem Aalborg og Løkken, mens der øst for denne linje indførtes totalfredning i Vendsyssel.

Fra og med 1997 udvidedes jagtperioden igen med en måned vest for linjen mellem Aalborg og Løkken, så den dækkede perioden 1. november - 31. januar. Denne 3 måneders jagttid viste sig at være velfungerende i Thy og Hanherred, indtil der fra 2017 igen skete en reel udvidelse af jagttiden i Thy, Hanherred og på Mors.

De sidste regler herom er ret komplicerede:

Kronhjorte med mere end 5 takker på den ene stang (altså minimum en ulige 10-ender) må jages i perioden 16.10 - 31.12.

Spidshjorte må jages 16.10 - 31.1.

Hinder må jages 16.10 - 31.1.

Kalve må jages 1.9 - 31.1.

Umiddelbart kan det måske virke lidt voldsomt, at man på Mors, hvor der kun skønnes at være en bestand på 10 kron dyr, har en jagttid, der er ligeså lang som i Thy. Men jagttiden i landets mest skovfattige kommune afspejler ønskerne fra landbruget på den meget opdyrkede ø.

Brølende kronhjort i Vilsbøl Plantage.

Foto: Poul Holm Pedersen.

Jagttid efter brunsten er godt for både kron dyr, jægere og publikum

Af de foregående, indsamlede oplysninger fremgår, at kron dyrene nord for Limfjorden oprindeligt stammer fra vildtlevende, jyske kron dyr, suppleret med enkelte dyr fra Jægersborg Dyrehave. Tilsvarende bekræfter en genetisk undersøgelse af de danske kron dyr foretaget af Elsemarie Kragh Nielsen med flere (2008), at den nørrejyske bestand ligger tæt på den øvrige danske bestand.

Sammenlignet med den lange jagttid på kron dyr syd for Limfjorden har jagttiden i Thy hidtil rummet fred i kron dyrenes brunsttid (september-oktober). Det har medført, at publikum i Nationalpark Thy bedre end de fleste andre steder på friland i Danmark kan opleve brølende, modne hjorte med deres harem af hinder i efterårets storslåede natursceneri.

Ingen jagt på kron dyr i brunstperioden har sandsynligvis også medvirket til, at jægerne nord for Limfjorden nedlægger færre hjorte. Til gengæld er hjortene ældre og tungere og har generelt et større gevir end andre steder i Danmark. I Thy har naturens egen udvælgelse af de hjorte, som skal videregive deres gener i bestanden, på denne måde fået lov til at spille en lidt større rolle end i hovedparten af Jylland.

Mange argumenter taler således for også fremover i brunsttiden at undgå jagttid på kron

hjorten nord for Limfjorden. Heldigvis er der efterhånden et voksende antal jægere, der betragter den gammeldags brunstjagt som uetisk og forældet.

Krondyrenes føde i nationalparken

Ved at observere de fødesøgende kron dyr kan man få et vist indtryk af deres valg af føde. Men hidtil er der i Nationalpark Thy kun foretaget få egentlige analyser af fødens sammensætning.

Selv har jeg med 15 års mellemrum foretaget mikroskopiske analyser af maveindholdet hos 8 skudte kron dyr omkring midvinter i henholdsvis den nordlige del af Vilsbøl Plantage (2001), tæt på Hanstholm Vildtreservat samt på Lyngby Hede (2016). Fra de senere år er desuden indsamlet nogle endnu ikke-analyserede prøver.

De vigtigste resultater af mine analyser er gengivet i tabel 1.

Af tabellen fremgår, at i milde vintre udgør græsser (f.eks. fløjlsgræs og dyrkede græsser) og herunder den let genkendelige, bølget bunke, tilsammen over 40 % af kron dyrenes føde. Næst efter græsserne udgør hedelyng normalt en vigtig føde om vinteren. Fra mine undersøgelser i Vestjylland ved jeg, at betydningen af lyng, fyrrenåle og lav stiger i kolde vintre. Hvor bestanden er tæt, og føden sidst på vintre-

ren er sparsom som ved Blåvand i Vestjylland, kan bjergfyrrens friske og afbidte nåle i februar-marts udgøre 1/3 eller mere af føden.

Hvor rensdyrlav er almindelig, er denne let fordøjelige føde eftertragtet om vinteren. Rensdyrlav forekommer både på sandet bund i plantagerne, på klitheden og i den grå klit. Men hvor kron dyrene flere år i træk græsser på rensdyrlav formindskes mængden, fordi lav regenererer langsomt. Kron dyrene udrydder dog ikke fore-

Intakt tæppe af rensdyrlav uden spor af græsning. Der ses også hedelyng og den lille bregne, engelsød, som om vinteren er eftertragtet føde for kron dyrene. Større vinterforekomster af engelsød er derfor normalt tegn på et lavt græsningstryk af kron dyr. Dådyr og rådyr betragter tilsyneladende sjældent engelsød som føde.

Foto: Poul Hald-Mortensen.

	Vilsbøl Plantage Nord 8. januar 2001 4 individer	Lyngby Hede Syd 19. dec. 2016 4 individer	Gennemsnit 8 individer
Andre græsser	32,3%	22,5%	27,4%
Hedelyng	17,6%	23,5%	20,6%
Rensdyrlav	23,8%	10,0%	16,9%
Bølget bunke	7,7%	20,1%	13,9%
Andre arter	18,6%	23,9%	21,2%

Tabel 1. Vinterfødens sammensætning baseret på vomprøver fra kron dyr i Nationalpark Thy. Hos dyrene fra Vilsbøl bestod de resterende 19 % med andre arter især af klokkelyng, bjergfyrrenåle og engelsød. Hos dyrene fra Lyngby Hede bestod de resterende 24 % med andre arter især af engelsød, pors og mosebunke.

Typisk udseende af rensdyrlav, som er blevet udsat for kron-dyrenes fouragering. Hvis græsningstrykket bliver lavere, kan rensdyrlaven igen vokse til sammenhængende puder.

Foto: Poul Hald-Mortensen.

komsterne, der overlever som små, spredte totter, der kan regenerere til det oprindelige tæppe, hvis græsningstrykket formindskes.

Hvor dværgbuske som almindelig blåbær og tyttebær forekommer almindeligt (som på hederne ved Ulfborg eller ved Fosdalen), indgår de i høj grad i vinterføden, mens f.eks. revling og mosebølle normalt undgås af krondyrene. Forskellige arter af pil samt pors og kliterrænnernes vintergrønne, lille bregne, engelsød, ædes også gerne om vinteren.

I plantagerne æder krondyr også gerne svampe (ikke mindst rørhatte). Men generelt rummer skovbunden under de relativt unge bevoksninger af f.eks. skovfyr og eg i nationalparken relativt lidt føde ud over bølget bunke og lidt lyng. Hvis man f.eks. langs skovspor og under højstammede skovfyr og i ældre egeplantninger aktivt indførte / transplanterede tørv med de generelt mere skyggetålende tyttebær, almindelig blåbær og skovsyre samt eventuelt også genindførte vedbend, så ville krondyrene fremover kunne finde mere føde inde på selve skovbun-

Tyttebær (til venstre) og almindelig blåbær (til højre) er begge værdsat vinterføde for krondyr i vinterhalvåret, men begge arter spreder sig vanskeligt med frø og er sjældne i NP Thy. De to arter af dværgbuske kunne ved transplantering af passende tørv med planterne indføres i lysåbne bevoksninger af skovfyr eller eg i nationalparken, hvor der er passende humuslag og fugtighed. Her ville de i stedet for revling og grenmos være attraktive for både krondyr og publikum.

Foto: Poul Hald-Mortensen.

Ifølge bekendtgørelsen om Nationalpark Thy skal der tilstræbes at: ”-forøge den biologiske mangfoldighed af naturligt hjemmehørende arter i plantagerne-”. Målsætningen indebærer, at træer og buske som f.eks. eg, småbladet lind, spidsløn, ask, skovabild og vedbend fra fortidens skove i forøget omfang skal genindføres og præge plantagerne. Det vil genskabe nye, men tillige mere naturlige og robuste levesteder for flora og fauna, herunder også krondyrene.

Foto:Poul Hald-Mortensen.

den og dermed belaste de nærliggende, dyrkede marker noget mindre.

På længere sigt må det forventes, at de eksisterende bevoksninger af bøg og øgede bevoksninger af eg, især for egens vedkommende vil bidrage til mere produktion af olden, der i gamle skovegne bidrager til krondyrs vinterføde.

En varig aflastning af krondyrenes fouragering på de øst for nationalparken beliggende, private landbrugsarealer ville også kunne opnås, hvis staten som den store lodsejer og jagtudlejer i nationalparken til det formål brugte f.eks. blot 10 % af jagtleje-indtægterne. Så kunne man på årsbasis helt anderledes optimere driften af hidtidige vildtagre og tjenestejorder samt egnede, tidligere brandlinjer (som f. eks. i Klosterheden) med henblik på at understøtte krondyrenes lokale ernæring inde i plantagerne og dermed også holde bestanden nærmere ved klithederne.

Krondyrenes samspil med vegetation og levesteder

I nationalparken vil man især nær klithederne se veksler, klovspor og ekskrementer samt spor af græsning som tegn på, at der færdes krondyr i området. Og forekommer krondyr med en lokal bestandstæthed, der overstiger omkring 10 dyr pr. km² (eller 1 dyr pr. 10 ha), kan disse spor næppe overses.

I plantagernes indre skovbryn af løvtræer vil man ofte se en markant, vandret linje i knap 2 meters højde, under hvilken næsten alle grønne blade er ædt. Fra gammel tid har man kaldt fænomenet for ”dyrehavebryn”, da det er særlig karakteristisk i østdanske dyrehaver med store tætheder af krondyr og dådyr. De åbne bryn medvirker til, at krondyrene med godt udsyn og uden fysisk besvær kan bevæge sig fra skovens skjærmende skjul ud i de åbne lysninger – og tilsvarende nemt kan komme retur igen.

Spor af henholdsvis den gamle hind (i sand til venstre) og den modne hjort (på grusvej til højre). Bemærk, at sporet hos hinden har en tilspidset front, hvorimod hjortens spor er bredere og har en mere but front. Det vedlagte søm har en længde på 9 cm. Foto: Poul Hald-Mortensen.

Ekskrementer (her af en hind) afgives efterhånden som dyrene bevæger sig gennem terrænet. Linjetaksering med optælling af friske ekskrementer i et f. eks. 4 meter bredt tracé kan således afspejle kronodyrenes præferencer og græsningstryk. Når ekskrementerne i vintertiden er i pil-leform, er det med lidt øvelse muligt at kende forskel på ekskrementerne af hind, hjort og kalv. Foto: Poul Hald-Mortensen.

Krondyrenes behov for at have overblik over de lysninger og fourageringsområder, som de bevæger sig hen imod, medfører ofte, at førerhinden hver gang leder sin rudel op til en relevant forhøjning i terrænet og spejder ud derfra, inden hun forsigtigt leder rudlen videre ned i lavningen. Sådanne forhøjninger med nedslidt vegetation eller åbne partier er derfor ofte et markant landskabeligt element i nærheden af større lysninger og sletter, hvor krondyrene fouragerer regelmæssigt. I nationalparken kan ses flere eksempler bl. a. på de sydvendte klitskråning nord for Grubevande, der kan ses vest for Kystvejen.

I Nationalpark Thy kan man i klithederne flere steder se dyrenes karakteristiske, åbne ”gryder” til sandbadning. Disse ”wallowing holes”, som de kaldes internationalt, skaber desuden dynamik for en del arter af planter og dyr i nationalparken. Tilsvarende bidrager krondyrenes gødning i terrænerne til en særlig biodiversitet, der måske også via gødningsbiller o.lign. påvirker f.eks. natravnsens forekomst positivt.

Spredte buske præges også af krondyrenes fortæring af friske blade og skudspidser. Selv egentlige skovtræer som eg, bøg og ædelgran kan i deres opvækst i flere årtier blive bidt og faconklippet, inden den centrale del af planten måske opnår at kunne vokse i højden. Hedelyng kan især langs skovspor og skovbryn med hyppig græsning være afbidt så meget, at den ikke længere blomstrer. Men jordbundens dermed øgede eksponering for solen giver nye muligheder for bl.a. insekter, krybdyr og fugle.

Om forskelle på kreaturer og krondyr

Sammenligner vi krondyret med en anden stor drøvtygger, nemlig tamkoen, der er efterkommer af uroksen, så er der interessante forskelle på de to arters fødevalg og adfærd. Hvor kreaturer meget gerne æder f.eks. unge tagrør, hjelme og sandstar, så undgår krondyr helt disse plantearter som føde. Krondyr kan dog lettere end kreaturer finde tilstrækkelig føde på mager og tør bund. Og krondyrene afgiver i højere grad

Krondyrenes typiske gryde til sandbadning ("wallowing hole") ses her på heden ved Kokkjær Vand i nationalparkens nordøstlige del. Krondyrenes regelmæssige brug af stedet skaber dynamik og levesteder til fordel for flere arter af planter og dyr. Foto: Poul Hald-Mortensen.

Gammel bjergfyr-plantage i den centrale del af Hanstholm Vildtreservat. Krattet er et typisk dagkvarter for kronstyr, især når vinden er hård. Her hviler og tygger de drøv, inden de igen går ud i den åbne klithede eller til fjernere landbrugsarealer for at fouragere. Bemærk det sandede, nøgne parti mellem træerne midt i billedet, som under dyrenes færdsel indgår som et typisk, højt placerede udsigtspunkt. Bjergfyrrens nåle kan desuden være grovfoder især om vinteren.

Foto: Poul Hald-Mortensen.

end kreaturer ekskrementer og urin sideløbende med deres fouragering, men derimod sjældnere end kreaturer på hvilepladser. Tilsyneladende afgiver kronstyr heller aldrig ekskrementer og urin i drikkevandet, hvorimod kreaturer, der udviklingsmæssigt er tilpasset vådområder, ofte gør det.

Kronstyrenes adfærd kunne tolkes sådan, at de i deres udviklingshistorie i afgørende perioder f. eks. i tørre områder, der er blevet afbrændt af lynnedslag, har været udsat for, at vand har været en sparsom ressource. Den modne kronhjorts hyppige sølen sig i brunsttiden peger måske i samme retning. Den store hjort transporterer i ugerne omkring brunsten betydelige mængder af mudder og sand i sin grove pels

væk fra det vandhul, hvori den søler sig. Det sker netop på det tidspunkt, hvor den årlige grundvandsstand (omkring 1. september) gennemsnitligt er lavest. Kronhjortens sølen kan set i årtusinders perspektiv være en adfærd, der sikrer uddybning af vandhullet på tilsvarende måde, som når elefanterne i Afrika ved mudderbade holder deres drikkesteder ved lige.

Burde kronstyrene have en mere jævn udbredelse i Nationalpark Thy?

Ifølge den nordjyske hjortevildtgruppes optællinger var der i foråret 2018 i hele Nationalpark Thy en bestand på ca. 1000 kronstyr.

Bjergfyr, hvis nåle er blevet ædt af kron dyr. Det er primært sydvendte fyrrenåle, som for-tæres, og det sker især i slutningen af vin-teren eller det tidlige forår, hvor føden kan være knap. Foto: Poul Hald-Mortensen.

Ved optællingen opdelte man nationalparken i en nordlig og en sydlig del med skillelinje i vejen mellem Vilsund og Stenbjerg. I den nordlige del optaltes 825 kron dyr, mens der i den sydlige del optaltes 158. Syd for den omtalte grænse ligger ca. 27 % af nationalparkens stats-ejede arealer fordelt på plantager og klitheder. Men alligevel opholdt kun 16 % af kron dyrene sig der.

Forudsatte man, at den aktuelle bestand af kron dyrene var helt jævnt fordelt i nationalparken (med 1 kron dyr per 18 ha statsejet areal af plantage og klithede), så burde der i Stenbjerg, Hvidbjerg og Lodbjerg Plantager med den tilstødende Lyngby Hede teoretisk set let kunne leve 265 kron dyr - eller godt 100 mere, end der aktuelt er optalt i 2018. Rent faktisk optaltes der i 1990 - eller for blot tre årtier siden - her i

den sydlige del af nationalparken ca. 90 kron dyr, mens der i den nordlige del på det tidspunkt kun registreredes ca. 40 kron dyr (Bavngaard & Olesen 1990). Så dengang var kron dyrenes hovedbestand i nationalparkens nuværende område klart længere mod syd.

Da vi ved, at kron dyrene i løbet af deres årscyklus kan bevæge sig meget omkring, men foretrækker at opholde sig, hvor der er fred og ro, så skal der sandsynligvis en målrettet planlægning og forvaltning til for at skabe en mere jævn fordeling af kron vildt i nationalparken.

Aktuelt forekommer den største og mest stabile bestand allernordligst i nationalparken i Hanstholm Vildtreservat. Syd for reservatet findes sammenlignelige levesteder for kron dyr, hvor bestandstætheden er mindre. Det gælder Vang-så Klithede, der mod øst går over i Nystrup Plantage og Tvorup Plantage samt Aalvand Klithede, der mod nord går over i Tvorup Plan-tage. Baseret på disse store hedeblader skønner jeg, at der fremover kunne trives mere kron vildt end i dag, hvis al jagtudøvelse på selve hederne enten indstilledes eller begrænsedes til nogle uger i december.

Men samtidig ville en forudsætning være, at både færdsel og jagttryk tilsvarende begræn-sedes i et ca. 500 meter bredt bælte inde i de tilgrænsende dele af henholdsvis Nystrup Plantage og Tvorup Plantage, så kron dyrene i fred og ro gennem deres døgn-cyklus kan veksle mellem klithederne og nærliggende dele af plantagerne. Sandsynligvis ville det samlede årlige jagtudbytte af kron vildt og andet hjorte-vildt kunne opretholdes eller blive højere, hvis sådanne ændringer gennemførtes, og jagten f.eks. indskrænkedes til december måned eller mindre. Gennemførtes sådanne planer, ville det formentlig af flere grunde være hensigtsmæs-sigt, at de hidtidige jagttider fortsat var gæl-dende i de privatejede landbrugsarealer øst for nationalparken.

Publikum ville til gengæld for begrænset adgang i de vestligste del af plantagerne kunne tilbydes flotte og uforstyrrede oplevelser fra observati-

Selv om nålene af sitkagran er blandt de mindst attraktive fødeemner, sætter kronodyrs bid på de unge skud visse steder præg på de unge træer, især hvor de står lysåbent (og nålene derfor rummer mere palisade-væv og dermed næring). Først når det centrale skud ikke længere kan nås af dyrene, kan træet frit vokse i højden. Foto: Poul Hald-Mortensen.

onstårne placeret henholdsvis i Tvorup Plantages vestkant (f.eks. lige syd for Vangså-vejen) og et stykke nord for Hundborg-Vorupør vejen. Til det sidste sted kunne man passende flytte og genopføre det solide tårn i sydkanten af Tvorup Plantage, da dette tårn på flere måder har en uheldig placering.

I nationalparkens sydligste del findes især to større klitheder, der ligger henholdsvis nord for (Saltkær og Lillehav) og syd for Lyngby (selve Lyngby Hede). Også her ville der med de samme principper, som foreslået ved Vangså Klithede og Aalvand Klithede, kunne gives plads til en større og mere stabil bestand af kronodyr til glæde for både jægere og andet publikum samt vegetationsplejen. Her kunne tilsvarende overvejes placeret hensigtsmæssige udkigstårne i Stenbjerg Plantage og Hvidbjerg Plantage,

hvorfra hederne uden forstyrrelse kunne overskues.

Efterskrift

Foruden beskrivelsen af kronodyrets reintroduktion til Thy har jeg i denne artikel beskrevet lidt af denne nøglearts biologi og adfærd. Desuden har jeg på baggrund af min erfaring forsøgt at anviser nogle nye forvaltningstiltag, der sandsynligvis kunne medføre en mere jævn fordeling og synlighed af kronodyrene i nationalparken samtidig med, at dyrene fremover gradvist kunne finde en større del af deres føde på statens arealer, hvor de også kunne medvirke til vegetationspleje til gavn for den naturlige biodiversitet.

Selvfølgelig vil en etablering af de foreslåede færdsels- og jagttidsbegrænsninger indebære vanskelige forhandlinger, især på relativt få private parceller. Men jeg tror på, at alle parter på længere sigt ville kunne blive tilfredse med en

mere hensynsfuld og langsigtet forvaltning af krondyrene i Nationalpark Thy.

*Forfatterens adresse:
Bygholmvej 63, 7742 Vesløs
poulhaldm@gmail.com*

Kilder:

Asferg, T. & A. B. Madsen, 2007: Krondyr (i) Baagøe, H J. & T. S. Jensen: Dansk Pattedyr Atlas. – Gyldendal, København.

Bavngaard, B. & R. V. Olsen, 1990: Jyllands kronvildt. – Dansk Jagt 107: 26-30.

Hald-Mortensen, P., 1965: Egernets (*Sciurus vulgaris*) indvandring nord for

Limfjorden. – Flora og Fauna 71: 73-79.

Hald-Mortensen, P., 1991: Der er plads til flere krondyr i de danske skove. – Vildtinformation 91: 1-3.

Laursen, J. T., 2011: Halsbåndmusens *Apodemus flavicollis* indvandringsforløb i Thy. – Naturnyt 2011: 186-196.

Nielsen, E. M. K. m. fl., 2008: Genetic structure of the Danish red deer (*Cervus elaphus*). – Biological Journal of the Linnean Society 95: 688-701.

Olsen, R.V., 2012: Danske guldmedaljer. Med klitplantøren på jagt og andre steder. – Forlaget Rattrup.

Raesfeld, F. von og F. Vorreyer, 1978: Das Rotwild. – Paul Parey. Hamburg und Berlin.

Simonsen, N. H. (Danmarks Jægerforbund), 2015: Oplysninger om jagttider i de senere årtier.

Weismann, C., 1985: Vildtets og jagtens historie i Danmark. – Skippershoved, København.

Aaris-Sørensen, K., 1998: Danmarks forhistoriske dyreverden. Gyldendal, København.

Bæveren - naturens helt egen skov- og landskabsingeniør

Af Line Kragelund, Skov- og landskabsingeniørpraktikant i Nationalpark Thy

Det er ikke til at tage fejl af. Pludselig får du våde fødder på steder, du normalt går tørskoet. Og når du kigger dig omkring, kan du se nogle karakteristiske gnavemærker. Henover åen eller grøften er en bunke grene og stammer samlet til en dæmning, og her findes altså årsagen til de våde sko.

I januar måned 2018 kunne nationalparkens medarbejdere med store smil afsløre nyheden om den nye beboer i parken: Bæveren. Tyve år efter genudsætningen i Danmark, havde den fundet vej fra Klosterheden til Thy. Krydset det salte vand i Limfjorden og bosat sig i Thy. Siden er der observeret flere bævere i området i og omkring Nationalpark Thy.

En turbulent historie

Tilbage i Jernalderen var bæverens kød en yndet spise, og det vandtætte skind blev brugt til tøj, tasker og mange andre nyttige ting. Men den intensive jagt på bæveren betød, at den til sidst helt blev udryddet i Danmark.

Cirka 1000 år senere rettede Naturstyrelsen op på dette problem ved i 1999 at hente 18 bævere i området ved Elben i Tyskland og slippe dem ud i deres nye hjem i Flynder Å-systemet i Klosterhede Plantage.

Ti år senere var det Østdanmarks tur til et gensyn med bæverne, og i årene fra 2009 til 2011

Bæveren har bygget dæmning og dæmnet op for vandet. Foto: Poul Holm Pedersen.

Man ser tydelige mærker efter Bæverens kraftige tænder. Foto: Poul Holm Pedersen.

blev der udsat 23 bævere forskellige steder i Nordsjælland.

Den store gnaver trives i Danmark, og i dag vurderes bestanden at være på mindst 200 dyr. Den har bredt sig milevidt i Jylland fra Vegger ved Støvring i nord til Rejsby ved Ribe i syd. Faktisk vakte det forundring hos eksperterne, at bæveren nu også findes i Thy. I Tyskland havde man nemlig ikke erfaring med, at bæveren bevæger sig i saltvand, og derfor kom det lidt som en overraskelse, at bæveren havde krydset Limfjordens salte vand for at bosætte sig nordenfjords.

Når bæveren bygger bo

Når en bæver bosætter sig i et område, bygger den sammen med sin mage et familiebo oven på jorden af afgnavede grene og kviste og små træer. Byggematerialerne finder den som regel tæt ved boet ved at fælde omkringstående vegetation. Bævreasp, røn og pil er de foretrukne materialer, men ofte ender det med birk, da det er den mest udbredte i den danske natur.

En enlig bæver, der endnu ikke har fundet en partner – eller lige er flyttet hjemmefra – bor typisk i en jordhule i en udgravet brink ved en sø eller et vandløb.

Bæveren er meget adræt i vand, hvorimod den på land kan virke kluntet og langsom. Derfor foretrækker den også, at indgangen til boet er under vand.

Også vinterforrådet gemmes under vand, så sulten selv på en kold vinterdag med is og frost kan stilles, uden at den behøver gå på land efter føden. Ved at stikke grene og kviste ned i vandbunden, undgår den nemlig, at de flyder ovenpå. Vandet fryser heller ikke så nemt til lige der, så den kan svømme fra stuen til køleskabet – selv når det er rigtig koldt, og omkringliggende vand er frosset.

Plads til cirka 20 familier i Nationalpark Thy

Bæveren er meget territorial, og størrelsen på territoriet afhænger af, hvor meget føde der er i

området. Et forsigtigt skøn er, at Nationalpark Thy har plads til cirka 20 bæverfamilier.

I naturen bliver de sjældent mere end 10 år gamle, men der er eksempler på bævere, der er blevet helt op til 25 år gamle.

Ældre bævere har ofte skader efter kamp. De afmærker territoriet med bævergejl, som er et sekret, som de lægger på en lille høj. Det lugter af "musk oil" eller vanilje. Man har brugt bævergejl både til at give duft til is og parfume.

Bæverne er sociale dyr, der lever sammen i familier, som typisk består af to voksne og deres unger. Ungerne bliver hos forældrene i op til to år, før de jages væk fra gruppen. Bæveren får mellem en og tre unger hvert år. De nyfødte unger opholder sig de første par måneder i hulen, hvor de større søskende har en vigtig opgave som babysittere.

Nataktiv

Det er svært at spotte en bæver. Den er sky og gemmer sig tit under vand, hvor den kan holde vejret i helt op til 15 minutter. Og så foretrækker den at få de praktiske gøremål overstået om natten.

Efter et tip fra en privat lodsejer, spottede vi i nationalparken dens bo og kunne efterfølgende se den med et vildtkamera i gang med nattens aktiviteter. Men vil man se den *live*, skal man altså være sent oppe eller tidligt ude. Og man skal sidde helt stille og ikke sige en lyd.

Let at kende

Bæveren er på land let at genkende. Med den lange flade hale og den lave statur ligner den ikke andre dyr. I vand kan det være sværere at

*Bæveren er nataktiv og derfor svær at få at se. Billedet er derfor taget efter mørkets frembrud.
Foto: Poul Holm Pedersen.*

se forskel på, om det er bæver, odder eller mink. Her må man nogle gange ty til deres adfærd for at se forskel. Bæveren er nemlig meget rolig i vand, mens odderen tumler mere rundt.

En bæver kan blive op til 150 cm lang fra snude til halespids og veje 35 kilo. Det svarer til en labradorhund. En gennemsnitlig voksen bæver bliver dog som regel cirka 125 cm lang og vejer 18 kilo.

Halen er bred, fladtrykt og næsten hårløs. Den er et vigtigt redskab for bæveren til at styre og ændre retning med, når den svømmer. Men halen har også en anden vigtig funktion. Med høje klap frembragt af halens klask mod vandoverfladen advares andre bævere i området, hvis der er fare på færde.

Tænderne er bæverens vigtigste redskab. De er næsten helt orange, fordi de blandt andet indeholder jern som en del af emaljen på forsiden af tænderne. Bagsiden af tænderne er ikke helt så stærk som forsiden, hvilket betyder, at tænderne naturligt slides mere foran end bagpå, og på denne måde holdes skarpe.

Når træstammer så store som 60 centimeter i diameter gnaves over, er der selvsagt et utroligt slid på tænderne. Heldigvis vokser tænderne gennem hele bæverens levetid.

Bæveren er vegetar og lever fortrinsvis af urter, kviste og grene. Det er om efteråret, at den fælder flest træer, fordi den her samler forråd ind til den kolde vintertid.

En økologisk nøgleart skaber nye levesteder for planter og dyr

Bæveren er en rigtig landskabsingeniør. Den er perfekt til at skabe naturlig dynamik i naturen - en dynamik som gavner langt flere arter end bare bæveren selv. Derfor er den en såkaldt økologisk nøgleart.

Når den bygger dæmninger, dannes nye og større vådområder til gavn for alle vandlevende dyr

og de fugle, flagermus og insekter, der lever med tilknytning til vandet. Nede i selve vandløbet skaber en bæverdæmning også et mere differentieret liv. Overløbet på dæmningen ilter vandet til glæde for alle vandlevede organismer, og dæmningen i sig selv fungerer som filter.

Når bæveren flytter fra et område, vedligeholdes dæmning og bo ikke længere. Det falder lidt efter lidt sammen, og vådområdet bliver langsomt mindre igen. Materialerne fra det gamle bo flyder med strømmen, og det døde træ bliver et kærkomment skjulested for vandlevende dyr.

I Nationalpark Thy har vi rigtig meget natur, som egner sig til levested for bæveren. Årtiers dræning og tilgroning har sat sine spor, og bæveren kan være med til at dæmme unaturlige og kunstigt gravede grøfter op. På denne måde er der en naturlig vej til at få skabt bæredygtige og dynamiske økosystemer med naturlig vandbalance.

*Bæveren har været på arbejde i nattens løb.
Foto: Poul Holm Pedersen.*

Bæveren bevæger sig, modsat Odderen meget stille rundt i vandet. Billedet er taget om natten. Foto: Poul Holm Pedersen.

Elsket og hadet

Det er dog ikke altid, at lodsejerne er glade for, at bæveren vælger at bo på deres matrikler. Derfor er bæveren – udover at være en økologisk nøgleart – også en konfliktart. Dens evner som landskabsarkitekt kan nemlig flytte så meget rundt på vandet, at landbrugsjord oversvømmes. Eller haveejeren, der undres over, at et nyt birketræ er fældet i løbet af natten.

Ulven er bæverens eneste naturlige fjende. Men det sker også ofte, at mink går ind i boet og æder bæverungerne. Bæveren er fredet og beskyttet af EU's habitatdirektiv, og den må derfor ikke jages efter dansk jagtlovgivning. Som en såkaldt bilag 4-art må den heller ikke forstyrres, og man må ikke ødelægge dens ynglesteder.

I Nationalpark Thy er vi sat i verden for at genskabe en mere vild natur, og derfor håber vi, at bæveren er kommet for at blive. Vi overvåger løbende de steder, hvor vi ved, de opholder sig og håber på, at der snart sker familieforøgelse.

Det er ikke kun i Danmark, at bæveren vækker både glæde og frustration. I Nordamerika er verdens største bæverdæmning registreret til at være 850

meter bred. Man mener, at den har været beboet siden 1970-erne af indtil flere familier igennem mange generationer. Dæmningen er lokaliseret i det nordlige Alberta.

De europæiske bævere, som vi har i Danmark, er normalvis ikke så byggelystne som deres nordamerikanske slægtninge. Men hvis bæverens aktiviteter generer, skal man kontakte den lokale vildtkonsulent hos Naturstyrelsen. De har forstand på at håndtere de udfordringer, der kan opstå med en bæver i baghaven.

Forfatterens adresse:

Nationalpark Thy

Kirkevej 9. 7760 Hurup

likra@danmarksnationalparker.dk

Sådan kender du en bæver i vandet: En stor fuldvoksen bæver ligger dybt i vandet, derfor kan der blot anes en lille trekant af hovedet på vandspejlet. En ung bæver ligger ikke helt så dybt i vandet som en fuldvoksen, derfor kan både hovedformen og bagkroppen ses som to flydende øer. En lille unge ligger højt i vandet, og derfor kan bagkrop og hoved ses som en samlet oval over vandet.

En sjælden gæst i Thy

Tekst: Elly Hansen

Den 16. oktober 2018 blev en dato, som vil blive husket af mange. Ikke mindst ornitologerne. Det var den dag, der pludselig dukkede en Ellekrage op i Ræhr ved Hanstholm.

Ellekragen er en meget sjælden gæst i Danmark, hvor den af og til dukker op med mange års mellemrum. Det er 31 år siden, den sidst er set i Thy.

Den yngler i syd- og øst Europa, hvor man ofte ser den, siddende på elledninger, eller når den flyver ud fra sin udsigtspost for at fange insekter.

Den smukke fugl lokkede ornitologer til fra hele landet, som gerne ville se den og have et godt billede. Når den spredte sine farvestrålende vinger ud for at flyve ned og hente en mus eller en frø, eller blot for at skifte siddeplads, gik der et sus igennem menneskemængden, og de mange kameraer kom på overarbejde.

Naturnyt's redaktion har indhentet en række billeder fra forskellige fotografer, som vi med tak har fået lov til at bringe.

Foto: Lars Grøn

Foto: Gerner Majlandt.

Foto: Jens Jørgen Andersen.

Foto: Ib Nord Nielsen.

Foto: Jens Jørgen Andersen.

Foto: Elly Hansen.

Foto: Lisbeth R. Jeppesen

Foto: Lars Grøn.

Foto: Henrik Frost Nielsen.

Register

Naturnyt 45. - 47. årgang, 2016 - 2018

Registret indeholder oversigt over arter, lokaliteter, artikler og forfattere.

Arts-register

Naturnyt 45.- 47. årgang, 2016 - 2018

Ager-Prikløv	105, 108, 111	Broget Fluesnapper	193, 217
Aks-/Ærenpris	68	Brud	163, 164, 165, 166
Alge	28	Brun Langøret Flagermus	171
Alm. Fingerhirse	123	Brun rotte	171
Alm. Hyld	185	Brændenælde	70
Alm. Sumpstrå	29	Burre-snerre	70
Alm. Ulvefod	122	Busket Kransnål	154
Almindelig Cypresmos	103, 106	Bynkefugl	74, 82, 83, 84, 215, 217
Almindelig Fladmos	106	Bysvale	82, 83
Almindelig Hvidmos	106, 107, 108, 111	Bæger-Lav	124
Almindelig Kløvtand	103	Bæk-Tveblad	108, 109, 110, 111
Almindelig Kohvede	157	Bæver	237, 238, 239, 240, 241
Almindelig Lungemos	108, 109	Bævreasp	189, 238
Almindelig Stikmyre	126, 130, 132, 156	Bøg	230, 231
Almindelig Ulvefod	160	Bølget bunke	126, 228, 229
Aspe-Skælrorhat	187, 189	Canadisk Hundekvik	123
Atlantisk Flerfligmos	106, 107, 111	Contortafyr	190
Bakke-Nellike	70	Cypres Ulvefod	122
Baltisk Ensian	183	Dagpragtstjerne	22
Baltisk Gøgeurt	147	Digesvale	82, 83
Bark-Dækmos	185	Djævelsbid	167-169, 176-178, 180
Benbræk	126, 156	Dobbeltbekkasin	82, 83
BermudaGræs (Hundetandgræs)	123	Dompap	193
Birk	238	Due-Skabiose	70
Birkemus	24, 31	Dueurt	29
Bjerg Ulvefod	122	Dværg Ulvefod	122, 159
Bjergfyr	25, 98, 157, 228	Dværgbirk	78
Bjerg-Rug	123	Dværgflagermus	170
Blank Ærenpris	123	Dynd-Star	220
Blomstersiv	219, 220	Dådyr	5, 69, 215, 231
Blåbær	22, 229, 230	Eg	229, 230, 231
Blågrøn Kuglekapsel	111	Elefant	7
Blågrøn Stjerneløv	185	Elg	5, 6
Blågrå Jordugle	78	Ellekrage	242
Blåhals	82, 83, 92	Enblomstret Vintergrøn	56, 158
Blåmejse	82, 83, 138, 193, 217	Engelsød	228, 229
Blåtop	126	Engpiber	82, 83, 217
Bogfinke	82, 83, 84, 191, 193	Ensian-Blåfugl	4, 126ff, 156, 200
Brandmus	171	Ensidig Vintergrøn	158
Brasenføde	114	Europæisk Bison	5, 6, 7
Bred Ribbeløs	108, 111	Fasan	193
Bredbladet Hullæbe	181	Femradet Ulvefod	122, 159
Bredbægret Ensian	182, 183	Finger-Ribbeløs	184

Firkløft	56, 181	Hættemåge	43
Fiskehejre	38, 193	Høgesanger	216
Fiskeørn	24	Håret Høgeurt	169
Fjeld-Blegskivelav	57	Hår-Tusindblad	115, 154
Flad Ulvefod	122	Iris	68
Flagermus	201, 215, 223	Jernspurv	82, 83, 193, 217
Flerfarvet Ærenpris	123	Kalk-Tveblad	103
Flydende Kogleaks	115	Kamillebladet Månerude	55
Forlænget flagelmos	111	Kanarisk Remtunge	146
Fransk Bjergfyr	190	Karse	152
Frynseflagermus	171	Kat	65
Fuglekonge	59, 60, 192, 216, 217	Kernebider	60, 62, 193
Gaffel-Stjerneløv	105, 111	Klitrose	160
Gedde	154	Klitroserust	160
Glansbladet Hæg	97	Klit-Vintergrøn	161
Glanskapslet Siv	29	Klokke-Ensian	68, 126-128, 132, 156, 199, 216
Glat Hornløv	110, 111	Klokke-Lyng	126, 129, 130, 228
Glat Snylterod	158	Knopsvane	210
Gransanger	82-83, 191, 192, 217	Knærod	108, 158, 159
Grenet Star	202, 219	Korsedderkop	95
Græsbladet Vandaks	154	Kortnæbbet Gås	9, 13
Græshoppesanger	68	Korttornet Stikmyre	130, 132, 156
Grønirisk	82, 83, 193	Korttæt Træløber	191
Grønsisken	193	Kost-Nellike	70
Grå Fluesnapper	82, 83, 192, 217	Kragefod	29
Grågæs	9, 13	Kridhvid Troldkølle	187
Gråklitsspinder	178	Krondyr	10, 18, 24, 215, 223-236
Gråsiken	193, 216	Krumbladet Stødmos	53
Gråspurv	190	Kvækerfinke	192
Gråstrubet Lappedykker	68	Kyst-Vortemælk	55
Gul Vipstjert	82, 83, 85	Kær Ranunkel	29
Gulbug	82, 83, 193	Kærsanger	82, 83, 85
Guldgræs	123	Kær-Tveblad	108
Gulgrøn Bransenføde	28, 115, 122, 151, 152	Kødfarvet Gøgeurt	212, 213
Gulgrøn Kuglekapsel	111	Kølet Løg	70
Gulspurv	82, 83, 193, 217	Lancet-Vejbred	178
Gærdesanger	60, 61, 82, 83, 217	Landsvale	82, 83, 193, 216, 217
Gærdesmutte	60, 61, 82, 83, 193, 217	Langbladet Soldug	58, 156
Gødningebille	231	Laplandsværling	193
Gøg	84	Leopard	7
Halsbåndmus	165, 170, 171, 223	Liden Blærerod	220
Hasselmus	171	Liden Klokkesevøb	103, 111, 185
Havesanger	82, 83, 217	Liden Padderok	122
Havterne	41, 72	Liden Siv	29
Havtorn	162	Liden Soldug	58, 156
Havørn	24	Liden Ulvefod	122, 159
Hedelyng	126, 129, 228, 231	Liden Vintergrøn	158
Hedepletvinge	167-169, 174, 176-180	Lille Gråsiken	82, 83, 84
Hirse-Star	126	Lille Rørsanger	75, 76
Hjerteblandet Vandaks	154	Lyng	155, 229
Hjertelæbe	57, 155, 156, 183	Lysbuget Knortegås	73
Hjælme	3, 233	Lækat	163, 164, 165
Hortulan	82-83, 85	Løvsanger	82, 83, 191, 192, 217
Husmus	171	Maj-Gøgeurt	56, 161, 168
Husrødstjert	68, 82-83, 85, 192	Mangestænglet Sumpstrå	115
Husskade	193	Markmus	63, 166, 171
Hvid Næbfør	220	Mat Ærenpris	123
Hvid Stork	37	Mellemskarv	38, 42
Hvid Vipstjert	82, 83, 193	Mink	25, 239, 241
Hvidgran	190	Misteldrossel	193
Hvidsisken	216	Mistelten	157
Hybenrose	8		

Mosebunke	228	Rørdrum	67, 95
Mosebølle	155, 229	Rørsanger	74, 75, 84-89, 93, 217
Mose-Dværghånd	111	Rørspurv	75, 82-85, 91-93
Mosegris	63, 64, 65, 165, 171	Rådyr	215
Mosehornugle	67	Sand-Hjælme	151
Mose-Lungemos	108, 111	Sand-Star	151, 233
Mose-Troldurt	157	Sandterne	41
Mose-Vintergrøn	161	Sangdrossel	82, 83, 84, 193, 217
Mos-Gøgeurt	212	Sanglærke	215
Moskusokse	18	Savisanger	82, 83, 85
Mosskive	187	Sekshannet Bækarve	28-29, 114-115, 183-184
Mulvarp	171, 223	Semafogræs	123
Munk	60, 61, 82, 83, 193, 217	Sennep	152
Mursejler	193	Sildemåge	42
Musvit	82-84, 138, 141, 193, 217	Sitkagran	119, 157, 158, 190
Mårhund	8, 32, 33, 35	Sitregræs	123
Natravn	68, 215	Sivsanger	60-61, 82-87, 89
Nattergal	68	Sjagger	192
Netsporet Klokkесvøb	185	Skarv	72
Nordflagermus	143	Skehejre	39
Nordlig Blåhals	82, 83, 92	Skestork	37-44, 46-48
Nordmarkmus	171	Skjaller	157
Næbstar	29	Skotsk Lostilk	121, 160
Nøgleblomstret Klokke	70	Skovfirben	166
Nåle-Sumpstrå	114, 154	Skovfyr	157, 229
Odder	239	Skov-Gøgeurt	212
Okkergul Pletvinge	169, 178	Skov-Hullæbe	181, 182
Otteradet Ulvefod	122, 160	Skovmus	170
Panter-Gøgeurt	214	Skovpiber	217
Pil	78, 229, 238	Skovsanger	82, 83, 85
Pile-Alant	70	Skovskade	193
Pileurt sp	29	Skovsneppe	68, 193, 194, 195
Pilledrager	115, 153	Skovspurv	82, 83, 193
Pindsvin	171	Skovsyre	22
Pipistrellflagermus	170	Skægmejse	67, 82, 83, 85
Plettet Gøgeurt	155, 212, 213, 214	Slangetunge	161
Plettet Kongepen	68	Smalbladet Klokke	70
Polarræv	171	Smalbladet Pindsvineknop	115
Porse	29, 155, 228	Smalbladet Vandstjerne	29
Priklæbet Gøgeurt	213, 214	Smalfliget Ribbeløs	108
Purpur-Gøgeurt	54, 213, 214	Snylterod	157
Raps	152	Soldug	58
Rensdyr-Lav	124, 228, 229	Solsort	82, 83, 84, 191, 193, 217
Revling	106, 126, 154, 160, 229	Soløje-Alant	70
Ringdrossel	193	Sortdugget Vokshat	186, 187
Ringdue	193	Sortgrøn Brasenføde	28-29, 115, 122, 151, 152
Ringpletet Gøgeurt	214	Sortmejse	82, 83, 84, 138, 193, 217
Ru Krokodillemos	111	Spidsmus	166
Rugrenet Hvene	123	Spurvehøg	145, 192
Rundbladet Soldug	58, 156	Spætmejse	138, 193
Rynket Rose	49	Stankelben	172
Rynket Troldkølle	187	Stenpikker	217
Ræv	25, 38, 42, 47, 64-65, 171	Stilk-Månerude	49
Rød Glente	24	Stillits	82, 83, 193, 217
Rødhals	82, 83, 193, 217	Stor Flagspætte	193, 217
Rødhovedet And	73	Stor Stjerneløv	185
Rødmus	165	Stor Styliemos	105, 106, 111
Rødr. Tornskade	82, 83, 85, 215	Stor Vandsalamander	204
Rødstjert	193, 217	Storakset Hejre	123
Røn	238	Storblomstret Brunelle	68
		Storfrugtet Vandstjerne	29

Storlæbet Blærerod	115
Strand-Asters	70
Strandbo	12, 28-29, 52, 113-116, 151-152
Strand-Mandstro	162
Strand-Snerle	55, 162
Strand-Tusindgylden	70
Studsmus	63
Stær	82-84, 138, 144, 172, 193
Sump-Hullæbe	70, 159, 181
Sumpmejse	138
Sydgøgelilje	146
Sydlig Blåhals	74, 82, 83, 84, 85
Sydmarkmus	171
Sylblad	28, 151-153, 162
Syvpletlet Mariehøne	95
Sød Astragal	70
Sølvmåge	42
Tagrør	29,108, 233
Taigaspidsmus	171
Teutonisk Gøgeurt	213
Thy-Gøgeurt	54, 56, 147, 167-169, 212-216
Tidlig Ærenpris	123
Tinksmid	14, 15, 16
Topmejse	82, 83, 84, 138, 193, 217
Tornirisk	82, 83, 193, 217
Tornsanger	82, 83, 84, 215, 217
Trane	215
Træløber	191, 193
Trævekroner	169
Tråd Padderok	122
Tvepibet Lobelie	10-12, 28-29, 113-117, 150-153, 199
Tynd Flerfligmos	105, 111
Tyrkerdue	193
Tyttebær	22, 155, 229, 230
Tørvemos-Vokshat	51, 186, 187
Tørve-Sækmos	184
Tårnfalk	65, 193
Uldgumpmåler	36
Ulv	22, 24, 224, 241
Ulvefod-Flerfligmos	106, 111
Urokse	233
Vandflagermus	170, 171
Vandnavle	29
Vandportulak	115
Vandrikse	82, 83, 84, 195, 196
Vandrotte (se Mosegris)	
Vandspidsmus	171
Vedbend	22, 230
Vendehals	137 - 142
Vendsyssel - Gøgeurt	214
Vestlig Kær-Tuekogleaks	126
Vild Kørvel	70
Vildhest	5, 6, 7
Vildkvæg	5, 6, 7
Vildsvin	7, 24
Vindrossel	193
Virginsk Hundekvik	123
Ædelgran	53, 56, 231

Øjentrøst 157

Lokalitets-register

Naturnyt 45.- 47. årgang,

2016 - 2018

8-Tallet	66, 67
Abildhave	213
Afrika	87, 91, 123, 233
Agerø	25, 73, 123
Agger	55, 162, 199
Agger Tange	21, 56, 61, 89, 103, 161, 166, 181, 185, 187, 197
Aggervej	161
Ajs Mølls Vej	190
Alberta	241
Amager	68, 70
Arup Vejle	44
Asien	38, 147
Atlantehavets kyst	92
Australien	3
Banc d'Arguin	47
Baun Plantage	205
Belgien	61, 88, 89
Blegsø	153, 154
Blokhus	56
Blåvand	228
Blåvandshuk	76
Boddum	209
Bornholm	6, 92, 06, 165
Borreholm	42
Borris Hede	137, 139, 140, 142
Brabrand Sø	12, 79
Bramming	185
Brandisvej	190
Broen over Dueholm Aae	181
Brovst	224
Bryne,Norge	89
Brønderslev Kommune	177
Bulbjerg	8, 182, 186, 214, 224
Bygholm Vejle	37, 40, 44, 47
Bøgsted Rende	26
Bøvling Klit	73
Canada	3, 98
Central-Asien	123
Centraleuropa	61
Christiansø	76
Danmark	1, 3, 5, 6, 7, 8, 12, 25, 26, 31, 32, 38, 39, 41, 43, 44, 47, 51, 53, 55, 58, 72, 76, 78, 79, 89, 91, 92, 98,102, 106, 108, 110-111, 113, 118, 125-126, 130-131, 137, 143, 149-152, 155-157, 159, 161, 163, 165, 171, 173, 184-187, 194, 197-199, 207-209, 219, 224, 227, 237-238, 241-242

De Kanariske Øer	147	Harzen Nationalpark	19
De militære Øvelsesarealer	70	Hassing	210
De Vesthimmerlandske Heder	175	Hegrestad i Norge	89
Den Iberiske Halvø	91	Helsingør	143
Den Nørrejyske Ø	224, 227	Himmerland	106, 186
Den Skandinaviske Halvø	92, 106	Hirtshals	122
Det vestlige Kina	75	Hjardemål	8, 167
Donau-deltaet	75	Ho Bugt	43
Dover Kil	209	Holland	38, 41, 44, 47, 60, 91
Dover Plantage	187	Holme Sø	183
Dragsbæk	123	Hornsgård Holm	42
Dronninglund Storskov	106	Hummerhuset	101
Dybendal v. Silkeborg	79	Hundborg	36
Egvands Bakker	179	Husby Sø	76
Ejstrup Klit	179	Hvidbjerg Klitplantage	81, 84, 93, 105, 183, 226, 234-235
Elben	237	Hvidbjerg Vesten Å Kirke	105
Ellidsbøl Strand	185	Hvidbjerg Å	209
England	59, 60, 88	Høje Sande	42
Erslev	35	Højris Plantage	181, 185
Ertholmene	92	Højris Skov	182
Eshøj Plantage	187	Hørdum	123
Estland	60	Indien	75
Europa	61, 79, 143, 146, 147, 153	Indrefjorden ved Nissum Fjord	76
Faddersbøl	105, 108, 110, 130, 200	Iran	123
Faldhøje	225, 226	Isbjerg	149
Fanø	171	Istrup	74, 226
Finland	60	Jammerbugt Kommune	51, 77, 168, 174-176, 179, 207
Fjerritslev	224, 226	Jammerbugten	56, 212
Flade sø	108, 113, 153, 162	Japan	3
Flevoland	41	Jestrup	93
Flynder Å-systemet	237	Jomfruland	61
Fosdalen	185, 229	Jylland	31, 32, 55, 60, 69, 122, 185, 202, 219, 227, 238
Frankrig	44, 47, 59, 61, 88, 91	Jyske Ås	137
Frederikshavn	143	Jægersborg Dyrehave	184, 224-227
Frøslev	165	Kalvebod Fælled	66, 69, 70
Fuerteventura	44	Kalø	164, 227
Fælled	68	Kanonsøen	67
Færøerne	61	Karelen	75
Førby Sø	110, 135, 183	Katholm Odde	25
Gatten Plantage	106	Kistrup	121
Gedser Fuglestation	61	Klim Bjerg	56
Gl. Kongevej	176	Klim Plantage	176, 225
Gl. Aalborgvej	175	Klithuse	226
Glomstrup Vig	25	Klitmøller	108, 158, 186, 190, 192
Glæde	137, 138	Klosterheden	6, 226, 230, 237
Granatvej	69, 70	Klægbanken	38, 39, 42
Grane Langsø	12	Kobberød Strand	123
Grib Skov	68	Kokkær Vand	110, 134, 135
Grubevande	231	Kragerø	61
Gronland	18, 78, 123	Krig Vig	21
Gronsløts Rende	200	Kvadderkær	175
Gråkjærsti	190	København	39, 44, 66-67, 104, 181, 184
Guinea	87	Lands End i Cornwall	88
Halkær Ådal	186	Landtingsig	220
Hamersø	106	Langeland	73
Hammer Bakker	137, 138	Langli	42, 43
Hammeren	106	Legind Bjerge-Højris-området	182
Han Vejle, Vejlerne	79, 195, 196	Lien	179, 209
Handsted Reservatet	106, 152, 182-183, 185	Lild	61
Hanherred	119, 140, 226, 227	Lild Klit	55
Hanherreds Vejler	89	Lild Klitplantage	61, 215
Hanstholm	56, 60, 162, 199, 242	Lille Vildmose	6
Hanstholm Vildtreservat	14-15, 21, 25, 58, 110, 135, 149, 153, 202, 228, 234	Lillehav	235
Hanstholmknuden	105	Limfjorden	41, 43, 224-228, 238
Harboslette	55	Lindholm	25
Harboøre Tange	56		

Lodbjerg	185	Nordøstgrønland	17
Lodbjerg Fyr	105, 150, 198, 202	Norge	55, 59, 61, 62, 89, 98, 143
Lodbjerg Klithede	202	Nors	153
Lodbjerg Klitplantage	150, 234	Nors Sø	21, 22, 23, 111, 113, 149
Lolland-Falster	171	Nygaard	94
Lunget, Fyn	79	Nyord	72
Luxemborg	88	Nystrup Klitplantage	56, 135, 160, 105-108, 183, 185, 187, 234
Lyngby	129, 135, 160, 185, 201, 202, 235	Næstrup Skov	219, 220
Lyngby Hede	15, 228, 234, 235	Nørresundby	123, 137
Lyngby Klit	55	Omme Å	140
Lyngby Åmose	202	Oostvaarder Plassen	41
Læsø	165	Otto Madsens Vej	190
Løkken	227	Outrup	56
Lønstrup	122	Ove Sø	74, 79, 81, 84, 85, 87, 89, 92-94, 172
Madsted	74, 81, 85, 88, 89, 91-94	Over Engen	204
Madstedborg	74, 172	Pakistan	75
Madum Sø	12	Pinbak	190
Mandal	62	Pinseskoven	68
Marensbakke	134, 135	Portugal	47, 91
Mariager Fjord	43	Possø	183
Mauretaniien	47,87	Præstekær	183
Mellemøsten	61	Præstesø	116
Melsig	42, 44	Pärnu	60
Middelhavet	123, 142, 148	Ranum	185
Midtsverige	139, 140	Ravnstrup Sø v. Næstved	79
Midtthy	74, 121, 172, 226	Rejsby	238
Mols bjerge	173	Ribe	238
Mors	11, 32, 35, 121, 181, 182, 185, 206, 227	Ringkøbing Amt	41
Morsø Kommune	51, 77	Ringkøbing Fjord	38, 42
Mosebjerget	206	Rogaland Fylke	89
Muddermarens Ø	42, 43	Rold Skov	12
Munkholm	25	Roshage	59
Myrupgård	54, 61, 213-216, 218	Rotholme	25
Møn	72, 173	Rusland	38, 75
Nakskov Indrefjord	72	Ryget	202
Nanjizal	88	Ryssengrave	177
Nationalpark Cuxhaven	7	Ræhr	242
Nationalpark Thy	1-9, 12, 14, 18-20, 23- 24, 49, 51, 56-57, 77, 102-106, 108, 110-113, 117, 126, 128, 132, 134- 136, 150-151, 153, 174, 175, 181, 184-187, 189, 197-198, 201-205, 222- 223, 227-228, 231, 234, 236-237, 239, 240, 241	Røgegård Jagtfarm	227
Nationalpark Vadehavet	23	Rønheide Plantage	187
Naturcenter Tved Gl. Skole	222	Røstrimme	183
Naturfonden Myrupgård	54, 215, 216	Råbjerg Mile	151
Nebelgård	111	Sahara	87, 142
Nibe	41, 55	Salling	121
Nibe Bredning	42	Saltkær	235
Nissekær	213	Samsø	165
Nissum Bredning	25	Sandvig	106
Nissum Fjord	73	Savbjerg	134, 135, 182, 183
Nordafrika	61	Selbjerg Vejle	39, 44
Nordamerika	123, 162	Silkeborg	113
Nordeuropa	218	Sjælland	122, 123, 186, 202, 207, 219
Nordjylland	120, 167, 214, 227	Skagen	76, 79, 173
Nordsjælland	101, 187, 238	Skagerak	59, 89
Nordsøen	2, 17, 59, 60	Skibsted Fjord	209
Nordthy	39, 121, 167, 168	Skinnerup	204
Nordvesteuropa	41	Skjern Ådal	6
Nordvestjylland	25, 37-38, 41, 44, 51, 60-61, 73, 77, 85, 88-89, 99, 101, 121, 143, 182, 187, 207, 219	Skotland	184
		Skygge	225, 226
		Skårupgård	226
		Slettingen	137
		Snedsted	143
		Sorte Tårn	67
		Sortehavet	75
		Spanien	44, 47
		Sri Lanka	7
		Stenbjerg	135, 197, 234

Stenbjerg Klitplantage	15, 56, 135, 184, 224, 226, 235	Tvorup Hul	11, 26,-30, 56, 110, 114, 183, 189
Stenbjerg Landingsplads	160	Tvorup Klitplantage	11, 104, 106, 108, 110, 117, 135, 187, 189, 234, 235
Stenklipperne	73	Tyskland	19, 47, 61, 237
Storbritanien	61, 162	Tømmerby Fjord	74, 94
Store Vildmose	179, 184	Tømmerby Kær	175
Storevand	152	Tømmerby, Vejlerne	79
Struer Kommune	207, 209	Tårnby	67
Stærhøj	206	Ulfborg	32, 229
Støvring	238	Ulvedybet	54, 72
Stålgjæv Rimmer	105	Underlien	179, 209
Sumpig Grund	181	Uppsala Län	62
Sundby Mors	206	Uralbjergene	147
Svanesøer	161	USA	17, 98
Svankær	63, 65, 145	Vadestedet	204
Sverige	59, 68, 143, 195	Valbjerg	182, 183
Svinkløv	214	Vandet Plantage	107
Svinkløv Plantage	138	Vandet Sø	21, 84, 88, 108, 113, 159, 175
Svinø Fjord	63	Vangså	35, 49, 158, 183
Sydamerika	123	Vangså Klithede	11, 15, 57, 58, 105, 115, 116, 135, 179, 183, 185, 234, 235
Sydeuropa	242	Vangså-vejen	235
Sydsjælland	63, 194	Varde	116
Sydspanien	38	Vegebjerg	56, 105, 106, 108, 185, 187
Sydthy	63, 121, 123, 210	Vegger	238
Sydvestgrønland	78	Vejlerne	8, 35, 38, 39, 40, 42, 43, 66, 69, 74, 79, 84, 94, 95, 96, 209
Sydvestmors	73	Vendsyssel	223, 226
Sydøsteuropa	38, 75	Vesløs	74, 94
Søbakker	167	Vestafrika	47, 61
Sønderhå	74, 92, 93, 172	Vestamager	66, 70, 79
Sønderhå Plantage	60, 87	Vester Han Herred	39, 121, 137
Sønderjylland	123	Vester Thorup Plantage	185, 186, 224, 225
Sørlandet	62	Vestergaard	134, 135
Sårup	56, 110	Vestergårds jorder	200
Tangen, Norge	89	Vesteuropa	61, 62
Tangevejen	56	Vestjylland	225, 228
Tarup Grusgrav, Fyn	79	Vestkyststien	47
Telemark Fylke	61	Viborg	73, 122
Tenerife	55	Viborg Amt	174, 227
Thagaards Plantage	189	Vilsund	196, 234
Thisted	1, 73, 123, 167, 190, 204, 205, 219	Villerslev Mose	210
Thisted Amt	41	Vilsbøl Klitplantage	21, 105, 106, 108, 135, 187, 228
Thisted Kommune	4, 51, 64, 77, 123, 169, 174-178, 199, 201, 204-208	Vodbakke	108
Thisted Lufthavn	23	Vorup Enge	6
Thorup Strand	182, 183	Vorupør	3
Thy	1-3, 6, 8, 12-15, 17- 18, 22-23, 31-32, 35, 59, 62, 66-68, 92, 104, 118-120, 122, 126, 129- 130, 143, 150-152, 155,- 157, 159-160, 162, 171, 174, 185, 194, 197-201, 219, 223, 227, 235, 237- 238, 242	Vullum Sø	167-169, 174-175, 179- 180, 212-213
Thyholm	121, 123	Vår Holm	42, 43, 44, 46, 47
Tingskoven	224	Yellowstone	17
Tovsgaard	204	York	60
Tranum	226	Ægholm	72
Tranum Klitplantage	139, 140, 141, 225	Ærø	165
Tranum/ Blokhuis Klitplantage	137, 138	Ørestad	66
Treskelbakkeholm	42	Øresundsbroen	143
Tryggelev Nor	73	Ørhage	59
Tved Gl. Skole	99, 221	Ørslev	63
Tved Klitplantage	56, 135, 153, 158-159, 187, 222	Ørum Sø	113, 209
Tvedsrimme	183	Øster Han Herred	121
Tvorup	56	Østerild Klitplantage	136, 224
		Østjylland	120, 123
		Aagaard	94

Aalborg	123, 227
Ålvand	11, 12, 13, 116, 117, 134, 183
Ålvand Klithede	15, 57, 67, 114, 115, 116, 183, 234, 235
Aarhus	12
Aarup	226

Titel-register

Naturnyt 45.- 47. årgang, 2016 - 2018

Naturen i nationalparken til eftersyn og eftertanke	1
Thy er blevet en omvej værd	2-4
Slip vildskaben og de vilde dyr løs i Thy	5-8
Gåserigdom forarmer sjældne lobeliesøer	9-11
Renovationen rykker ud i fuglenes våde terræn	12-13
Tænk Tinksmeden ind i terrænet og få flere par	14-16
Kanstrup var censor - nationalparken bestod	17-19
Nu er det naturens tur	20-23
Grønne ønsker til nationalparken	24
Status over naturområder	25
Miljøtilstanden i Tvorup Hul med fokus på grundskudsplanternes tilstand	26-30
Birkemusen - en rigtig syvsover	31
Status for Mårhunden i Thy i 2016	32-35
Natten i haven - insekter (6. del)	36
Skestorken	37-48
Sommerferie	49
Botaniske noter	50-58
De hurtige småfugle	59-62
Mosegrisen - vores værste fjende	63-65
Thy - København, enkelt	66-70
Bog anmeldelse	71-73
Ny fugleart i Thy - Lille Rørsanger	74-76
Nye bøger fra BFN's Forlag	76
Naturpleje	77
Natten i haven - insekter (7. del)	78
CES ringmærkning af fugle ved Ove Sø 2009-2015	79-94
Bog anmeldelse - Vingesus	95-96
Tanker om urørt skov	97-98
BFN's Naturpris 2016	99-100
Vi skal ud i naturen	101
Mosser i Nationalpark Thy	102-112
Fjernelse af mudder fra samt nyetablering af en sø på Ålvand Klithede. Del 1.	113-117
Debat om urørt skov i Danmark	118-120
Nordvestjyllands plantevækst - en oversigt udarbejdet af Holger Søndergård	121-123
Bøger fra BFN's Forlag	124
Pas på kysterne	125
Status for og forvaltning af Ensianblåfugl	126-136
Vendehals som ynglefugl i plantager i Han Herred - et redekasseprojekt	137-142
Ny pattedyrart i Thy	143
Overraskelsen i stærekassen	144-145
Bog anmeldelse - orkideer i Europa	146-148
Lad naturen i fred	149
På plantesafari i Nationalpark Thy	150-162
Bruden - et møde på Agger Tange	163-166

Hedepletvinge i Thy	167-169
Bog anmeldelse - Pattedyr i Norden	170-171
Størehotel med udsigt til Ove Sø i Thy	172
Ny hetz mod naturfredningen	173
Hedepletvinge Euphydryas aurinia - genfundet i Thy efter 25 år	174-180
Botaniske noter fra 2017	181-189
Nogle uvidenskabelige betragtninger over fuglelivet i Klitmøller	190-193
Fanget i vinterkulden	195-196
10 år med Nationalpark i Thy	197
10 år med Nationalpark Thy	198-201
Sjælden star på Lodbjerg Klithede	202-203
Den Danske Naturfond støtter græsningsprojekt nær Thisted	204-205
Par fra Mors fik BFN's Naturpris 2018	206
Pleje af rigkær og kildevæld i Nordvestjylland	207-209
Er jeg en svane - eller er jeg en gås?	210-211
Teutonisk Gøgeurt	212-214
En weekend med ringmærkning af fugle på "Naturfonden Myrupgaard"	215-218
Blomstersiv - en ny art i den nordvestjyske natur	219-220
BFN's shelterplads	221-222
Krondyrenes Cervus Elaphus indvandring og forekomst i Nationalpark Thy	223-236
Bæveren - naturens helt egen skov- og landskabsingeniør	237-241
En sjælden gæst i Thy	242-243

Forfatter-register

Naturnyt 45.- 47. årgang, 2016 - 2018

Ahlburg, Nikolaj Voldum	202-203
Albrechtsen, Dorte	174-180
Andersen, Else Østergaard	198-201
Christensen, Hugo N	36, 78
Christensen, Poul Nystrup	25, 49, 77, 101, 125, 149, 173, 197, 221-222
Durinck, Jan	143
Eigaard, Jørgen	190-193
Flensted-Jensen, Einar	137-142
Handrup, Jens	118-120
Hald-Mortensen, Poul	223-236
Hansen, Elly	32-35, 63-65, 95-96, 144-145, 194-196, 210-211, 242
Knudsen, Knud	50-58, 102-112, 146-148, 181-189, 212-214, 219-220
Kragelund, Line	237-241
Laursen, Jørgen Terp	31, 163-166, 170-171
Leegaard, Tage	74-76, 79-94, 172
Mardal, Willy	71-73, 215-218
Mortensen, Katrine Bjørg	26-30
Müller, Per	66-70
Nielsen, Elsemarie Kragh	143, 207-209
Nielsen, Michael Straarup	150-162
Nord Nielsen, Ib	126-136, 167-169
Nordkvist, Jørgen	113-117
Pilgaard, Jeppe	204-205
Salmonsens, Jan	59-62, 99-100
Schultz, Carsten	37-48
Skriver, Jan	1-23
Smith, Lars	97-98, 206
Søndergård, Holger	121-123

Biologisk Forening for Nordvestjyllands bestyrelse og arbejdsgrupper:

Formand:

Poul Nystrup Christensen, Herningvej 64,
6950 Ringkøbing. - Tlf. 22157738.
pnystrup@live.dk

Næstformand:

Marianne Riis, Bygholmvej 70,
7742 Vesløs. - Tlf. 40777210
marianne_riis@hotmail.com

Kasserer:

Ib Nord Nielsen, Michel Wester 17 A,
Klitmøller, 7700 Thisted. - Tlf. 40579323
ib.nord.nielsen@gmail.com

Sekretær:

Lars Smith, Højrisvej 2,
7900 Nykøbing Mors. - Tlf. 98811533
hojrisvej2@gmail.com

Bestyrelsesmedlem:

Jan Salmonsens, Mads Posts Vej 5,
Klitmøller, 7700 Thisted. - Tlf. 97975148.
salmonsens@pc.dk

Redaktør af BFN-NYT:

Nanna Gad, Villerupvej 5,
7755 Bedsted. - Tlf. 97945025
nannagad@gmail.com

Leder af BFN's Naturkurser:

Jens Handrup, Tøttrupvej 5,
7752 Snedsted. - Tlf. 30506992
handrup@outlook.dk

BFN-arrangementer:

Jørgen Nordkvist, Markvænget 14C,
7700 Thisted - Tlf. 97924165
nordkvist@mail.dk

Knud-Allan Knudsen, Villerupvej 5
7755 Bedsted. - Tlf. 97945025
nannagad@gmail.com

Else M. Kristensen
- Tlf. 97985324
else.mk@live.dk

Medlemskartotek:

Birgit og Carsten Schultz, Nørbyvej 18, Tved,
7700 Thisted. - Tlf. 40463820.
birgitogcarsten@gmail.com

BFN's Forlag:

Knud Knudsen, Stenbjerg Kirke Vej 28,
Stenbjerg, 7752 Snedsted.
knud.knudsen@knudsen.mail.dk

Naturplejenetværket for Nordvestjylland:

Hamish Stewart, Østerstrandvej 4,
Skyum, 7752 Snedsted.
hamish@mail.dk

Leder af »Hummerhuset«, i Klitmøller:

Leo Salmonsens, Vinkelsti 3,
Klitmøller, 7700 Thisted. - Tlf. 97975246.

Leder af »Tved Gl. Skole» i Tved:

Birgit og Carsten Schultz - se adresse ovenfor.

Nordvestjysk Ringmærkningsgruppe:

Jan Salmonsens - se adresse ovenfor.

Det grønne råd i Thisted Kommune:

Hans Henrik Hust, Legindvej 39, Jestrup,
7752 Snedsted. - Tlf. 97939120.

Grønt råd - Morsø Kommune:

Elsemarie Kragh Nielsen, Vustholmevej 128,
9690 Fjerritslev. - Tlf. 40478475.

Brugerrådet for Naturstyrelsen Thy:

Marianne Riis - se adresse ovenfor.

Nationalpark Thy - Nationalparkrådet:

Poul Nystrup Christensen - se adresse ovenfor

BFN's Fuglestudiekredse:

Elly Hansen, Kystvejen 75, Svankær,
7755 Bedsted. - Tlf. 29467553.

Hans Henrik Larsen, Limfjordsvej 5,
Lyngs, 7790 Thyholm. Tlf. 26608660.

BFN's Naturdata:

Knud Knudsen, Stenbjerg Kirke Vej 28,
Stenbjerg, 7752 Snedsted.
knud.knudsen@knudsen.mail.dk

RETURADRESSE:

Biologisk Forening for Nordvestjylland
Ørhagevej 189, Klitmøller
7700 Thisted

B

POST

PP

DANMARK

Foreningens sponsorer i 2018:

Sparekassen Thy • Sønderhå-Hørsted Sparekasse • Nykredit

Thisted Bryghus • Malte Haaning Plastic • Snedsted Turistbusser • America A/S

SPONSORER VEDR. NATURCENTER TVED GL. SKOLE:

Friluftsrådet • LAG Thy-Mors • DN Grønt Guld • Velux-Fonden • Nordea-Fonden
Thy-Mors Familielandbrug

Læs i dette nr.:

BFN's shelterplads	221
Krondyrene i Nationalpark Thy	223
Bæveren	237
En sjælden gæst i Thy	242
Arts-register	244
Lokalitets-register	247
Titel-register	251
Forfatter-register	252

